

จิตวิญญาณหมอลำกลอนสู่ความเชื่อทางการเมืองของท้องถิ่นอีสาน

พิศณงศ์ ศรีศากยวงกูร*

อลงกรณ์ อรรคแสง**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาจิตวิญญาณหมอลำกลอนสู่ความเชื่อทางการเมืองของท้องถิ่นอีสาน หมอลำกลอนที่การพัฒนาคู่ท้องถิ่นอีสานมายาวนาน และทำหน้าที่เป็นสื่อสารทางการเมืองผ่านการแสดงลำกลอนสู่ท้องถิ่นอีสานอย่างมีคุณภาพ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำแนวคิดแบบจำลองกระบวนการสื่อสารSMCR ของเดวิท เค เบอร์โล มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ การพัฒนาการสื่อสารทางการเมืองของหมอลำกลอน และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์และกลอนลำที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์หมอลำกลอน 10 คน ผู้แต่งกลอนลำ จำนวน 5 คน ผู้ชม จำนวน 20 คน และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 คน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของหมอลำกลอน จากการศึกษาพบว่า การสื่อสารทางการเมืองของหมอลำกลอน มีอิทธิพลอย่างมากต่อท้องถิ่นอีสานและในสังคมไทย มีบทบาทในการสื่อสาร ทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้าน เพื่อให้ความบันเทิงประกอบกับสื่อสารข้อมูลต่างๆรวมทั้งประเด็นทางการเมืองผ่านบทกลอนลำในการแสดงลำกลอน มาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันและสามารถสร้างความเชื่อทางการเมืองให้กับคนในท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพด้านการสื่อสารทางการเมืองของหมอลำกลอน ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และเกิดแนวความคิด ความเชื่อในทางการเมืองของผู้ฟังในท้องถิ่นอีสานและชี้ให้เห็นถึงจิตวิญญาณหมอลำกลอนที่นำไปสู่ความเชื่อทางการเมืองของท้องถิ่นอีสาน

คำหลัก: จิตวิญญาณ/ การสื่อสารการเมือง/ หมอลำกลอน

* นิสิตระดับปริญญาโท สาขาการเมืองการปกครอง, วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Soul Singer Bolted into the Political Beliefs of the Local ISAN

Pitsanupong Srisakkayawarangkun^{*}

Alongkorn Akkasaeng^{**}

Abstract

This research aims to study the spirit of the storytelling Isan folk performance (Morlumnorn) developed into Isan political beliefs. The Morlumnorn has long deep root and influences the development for many decades in Isan. It serves as political communication for local Isan efficiently. This research is qualitative research adopting the SMCR concept of communication process endorsed by Davit Cribbero as an analytical framework for analyzing Morlumnorn influencing the development of political communication. The data presented in the research collected from both document and interviews. The documentary data were extracted from historical documents and relevant story Isan folk. In terms of interviews, numbers of key informants were interviewed comprising: 10 Isan folk performers; 5 Isan folk composers; 5 audiences; and 3 experts. The study revealed that Isan folk performance (Morlumnorn) considerably influences Isan community and Thai society as a whole. It serves as ways of communication for Isan people. At the same time, it's role is as traditional medias to both maintains entertainment as well as to presents the political issues through verse (kornlum) for Isan people since the historical time to present. The Isan folk performance (Morlumnorn) therefore influences the political perception and belief of Isan people representing how effectively its role as the ways of political communication and the development of political belief of Isan people.

Keywords: Communications/ Political/ Spiritual/ Contemporary

^{*} Master of Politics Science Program in Politics, College of Politics and Governance, Maharakham University

^{**} Asst.Prof., Ph.D., College of Politics and Governance, Maharakham University

บทนำ

หมอลำกลอน ถือว่าเป็นสื่อพื้นบ้าน หรือเรียกอีกอย่างว่า สื่อประเพณี (Tradition Media) เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอีสาน โดยที่บรรพบุรุษอีสานได้นำเอาความเชื่อดั้งเดิม ความประเพณีที่ควรปฏิบัติ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา การประกอบอาชีพ ความเชื่อ ข้อห้าม มาผสมผสานลงไปในสื่อพื้นบ้าน ซึ่งมีได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียว แต่มีจุดหมายอื่นรวมอยู่ด้วย เช่น เพื่ออบรมสั่งสอน ตักเตือน แนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิต จึงนับว่าสื่อพื้นบ้านเป็นมรดกอันล้ำค่าที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความงามทางวัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่าคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของ ชุมชน ได้รับการเอาใจใส่อย่างจริงจังมากขึ้น การนี้ นับว่าเป็นสิ่งยืนยันถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านและสื่อพื้นบ้าน ไปโดยปริยาย รวมถึงมีการได้นำเอาหมอลำกลอนที่ทำหน้าที่สื่อพื้นบ้านมาใช้ในการสื่อสารทางการเมือง

โดยที่การสื่อสารทางการเมือง เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทศนะความคิดเห็น รวมถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันทางการเมือง ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองสามารถสื่อสารได้ในหลายรูปแบบ แต่เพื่อการสื่อสารสาระข้อมูลต่างๆทางการเมือง เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างใกล้ชิด จึงมีการนำเอาเทคนิควิธีการต่างๆ เช่นการนำเอา สื่อพื้นบ้าน เข้ามาประยุกต์ใช้ เพื่อการสื่อสารทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในท้องถิ่น สำหรับในภาคอีสานก็มีการนำเอา ศิลปะพื้นบ้านหมอลำกลอน อันเป็นที่นิยมในท้องถิ่นอีสาน และให้การ ยอมรับ ว่าหมอลำกลอนเป็นผู้รู้ และ เป็นประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นที่มีคุณภาพ มาใช้สื่อสารทางการเมือง ทั้งทางตรงและทางอ้อม

หมอลำกลอนก็จัดเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีบทบาทอย่างมากในการทำหน้าที่เป็นสื่อสารมวลชนกับชาวภาคอีสานซึ่งหมอลำกลอนจัดว่าเป็นการแสดงทั้งศาสตร์และศิลป์ในขณะเดียวกัน เพราะว่า นอกจากหมอลำจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ผู้ฟัง เช่น การให้ความรู้และการดำเนินชีวิตในสังคม ส่วนทางอ้อม คือ การใช้เป็นสื่อในการอบรม สั่งสอน โดยแทรกคำสอนในพระพุทธศาสนา ค่านิยม และกฎเกณฑ์ในสังคมที่ควรปฏิบัติ อนึ่ง หมอลำกลอนเป็น ศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ให้ความรู้และความบันเทิงเป็นสื่อในการบันทึกพฤติกรรมของคนในสังคม เป็นสื่อในการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อต่างๆ ซึ่งมีงานวิจัยของ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2528) ได้ศึกษาบทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ ผลการวิจัยพบว่า ในหมู่ชาวอีสานที่สื่อสารกัน ด้วยภาษาถิ่นอีสาน หมอลำมีบทบาทสำคัญอยู่สองประการคือ บทบาทด้านพิธีกรรมและบทบาทด้าน มหรสพ

จากที่หมอลำกลอนซึ่งจัดได้ว่าเป็นผู้ทรงความรู้และสามารถสื่อสารความรู้ต่างๆ ไปสู่สังคมได้เป็นอย่างดี และหมอลำกลอนก็ได้เข้ามามีบทบาทและทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงเป็นประชาสัมพันธ์ภายในสังคมอีสานเรื่อยมา (นนท์ พลาวัน, 2550) โดยที่หมอลำกุมหัวใจของคนอีสาน นอกจากจะเป็นฉันทลักษณ์ ที่งดงามแล้วได้ความรู้ ได้ความเพลิดเพลิน ยังได้ผ่อนคลาย บริบทของชุมชนท้องถิ่นอีสานในสมัยก่อนการคมนาคมไปลำบาก และช่องทางการสื่อสารหรือการคมนาคมมีให้เลือกไม่มากนัก มีหมอลำกลอนเข้าไปทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้านในการแสดงให้ความบันเทิงและสื่อสารข้อมูลข่าวสารเรื่องราวต่างๆผ่านการแสดงประกอบเป็นมหรสพที่มีคุณภาพ

ดังนั้นจากอดีตตั้งแต่เริ่มมีหมอลำกลอนเกิดขึ้นจนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย มีการพัฒนาผ่านการเมืองในยุคต่างๆมาอย่างต่อเนื่องจึงสะท้อนให้เห็นว่าเป็นสื่อที่มีคุณภาพ มีอิทธิพลที่สามารถ

สื่อสารทางการเมืองไปสู่ประชาชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการเมืองรัฐบาลในแทบทุกยุคทุกสมัยก็ได้มีการนำเอาหมอลำกลอนมาเป็น ประชาสัมพันธ์ หรือมาเป็นกระบอกเสียงในการหาเสียง รณรงค์ การเผยแพร่นโยบายต่างๆหรือเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐบาล บางครั้งหมอลำก็ออกมาแสดงความคิดเห็นแนวคิด ซึ่งมีทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและส่วนกลาง

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า หมอลำกลอนเข้ามาเป็นตัวกลางของการสื่อสารด้านการเมืองในท้องถิ่นอีสาน เพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ นโยบาย หรือแม้แต่ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งมีบทบาทมากในสังคมอีสาน ตั้งแต่อดีตที่หมอลำเข้ามาสู่สังคมไทยจนถึงปัจจุบัน มีบทบาทเพื่อความบันเทิงและทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงเป็นประชาสัมพันธ์ ในสังคมอีสานเรื่อยมา รวมถึงเป็นสื่อกลางของการสื่อสารด้านการเมือง เพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ นโยบายทางการเมือง โดยหมอลำกลอนจะสะท้อนโลกทัศน์ทางการเมืองผ่านคำร้องของกลอนลำ ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดของคนในท้องถิ่น ซึ่งมีผลต่อ แนวความคิด ตลอดจนความเชื่อ การตัดสินใจของประชาชนชาวอีสาน เรื่อยมา จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาจิตวิญญาณหมอลำกลอนสู่ความเชื่อทางการเมืองของท้องถิ่นอีสาน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาจิตวิญญาณหมอลำกลอนอันนำไปสู่ความเชื่อทางการเมืองของท้องถิ่นอีสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัย เชิงคุณภาพ เนื่องจากต้องการศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับหมอลำกลอน มีการใช้การสัมภาษณ์ และการสังเกต ภายใต้กรอบแนวคิดแบบจำลองการสื่อสาร SMCR ของเดวิท เค เบอร์โล มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีองค์ประกอบและขั้นตอน ดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูล โดยสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้ หมอลำกลอน (S) จำนวน 10 คน (ผู้ส่งสาร) ผู้แต่งกลอนลำ (S) จำนวน 5 คน (ผู้ส่งสาร) กลอนลำ (M) ที่มีการแต่งเอาไว้ โดยเลือกเฉพาะที่เกี่ยวกับการเมืองในยุคต่างๆ (สาร) เวทีการแสดง (C) ช่องทางการสื่อสารต่างๆ ผู้ชม (R) จำนวน 20 คน (ผู้รับสาร) ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบการสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก มีลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3) สำหรับแบบสัมภาษณ์ จะแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 จุดเริ่มต้นการสื่อสารทางการเมืองและจิตวิญญาณของหมอลำกลอนสู่ความเชื่อทางการเมืองของท้องถิ่นอีสาน ตอนที่ 3 เงื่อนไขที่ทำให้มีการใช้สื่อกลอนลำในการเมืองในการสื่อสารทางการเมือง ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

4) การสร้างและพัฒนาแบบสัมภาษณ์ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สร้างแบบสัมภาษณ์ ให้ครอบคลุมกับความมุ่งหมายและกรอบแนวคิดของการวิจัย นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและแก้ไข จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

5) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้กำหนดขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ กำหนดประเด็นที่จะสัมภาษณ์ดำเนินการจัดทำแบบสัมภาษณ์ นำหนังสือราชการขอความอนุเคราะห์การให้สัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูล โดยวิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงผู้ให้สัมภาษณ์ ดำเนินการนัดหมายกลุ่มตัวอย่างเข้าสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามวันเวลาที่ได้นัดหมายล่วงหน้าแล้วตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนของข้อมูลที่ได้และจัดเตรียมเพื่อจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

6) การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เป็นหลัก โดย วิเคราะห์ความเห็นของหมอลำกลอน ผู้แต่งกลอนลำ กลอนลำ และความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นทำการสรุป และสังเคราะห์ โดยนำเสนอในรูปแบบความเรียง ตามลักษณะของ ข้อมูลที่วิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. ความเป็นมาของหมอลำและหมอลำกลอน

1.1 หมอลำเป็นผู้ที่มีความถนัดและเชี่ยวชาญจากการฝึกฝน ความรู้ ทักษะ ในด้านการแสดง รวมถึงการใช้เสียง บทบาทลีลา กระบวนการด้านจังหวะทำนอง ข้อมูลต่างๆผ่านกลอนลำสามารถนำเสนอผ่านเวทีการแสดงได้อย่างชำนาญ และมีเครื่องดนตรีประกอบการให้จังหวะบรรเลงไปด้วย ขณะลำอันเป็นดนตรีเอกลักษณ์ท้องถิ่นอีสาน คือ “แคน” โดยเรียกคนเป่าแคนว่า “หมอแคน” หมอลำเป็นชื่อเรียกการแสดงสาขาหนึ่งในภาคอีสาน ซึ่งหมอลำนั้นมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของการแสดงและที่มาด้านเนื้อหา โดยมีหลากหลายรูปแบบที่นำเสนอและมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามรูปแบบ เช่น หมอลำผีฟ้า หมอลำทรง หมอลำธรรม หมอลำพื้น หมอลำหมู่วาตต่างๆ หมอลำเพลิน หมอลำซิ่งซู้ หมอลำชะยา และหมอลำกลอนฯ เป็นต้น

1.2 หมอลำกลอน เป็นการแสดงอีกหนึ่งแขนงของศิลปะหมอลำในท้องถิ่นอีสาน ที่มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมสังคมความเป็นอยู่ซึ่งมีความแตกต่างตามรูปแบบ วิธีการ การปฏิบัติ ตลอดจนการนำเสนอ โดยใช้ชื่อ “กลอนลำ” ที่มีเนื้อหาสาระเรื่องราวต่างๆนำมาประกอบจังหวะทำนอง ให้เหมาะสมตามรูปแบบที่ใช้สื่อความหมาย ที่มีลักษณะการแสดงโดยมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ถามตอบ ปูจฉา วิสัชนา เกี้ยวพาราสี ได้ว่าที่ ผ่านเวทีสู่คนฟัง มีนักแสดง 2 คน คือ ผู้ชาย 1 คน ผู้หญิง 1 คน ใช้ดนตรีประกอบ คือแคนเต้าเดียว และนักดนตรีที่เรียกว่า หมอแคน ความเป็นมาของหมอลำกลอน หมอลำกลอน น่าจะมีความเป็นมาเกิดจากผู้เฒ่าผู้แก่เล่านิทานให้ลูกให้หลานฟัง ซึ่งนิทานส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวกับศีลธรรมและจารีตประเพณี ในตอนแรกก็นั่งเล่าได้ยินไม่ทั่วถึงต้องยืนขึ้นเล่า เพื่อความน่าสนใจจึงต้องมีท่าทางประกอบ เช่นพระเอก นางเอก ตัวตลก ต่อมาก็มีใช้เสียงสั้นเสียงยาว เสียงสูงเสียงต่ำเพิ่มเข้ามาเพื่อสร้างอารมณ์ความรู้สึกความสมบัตินิทาน และเพื่อความไพเราะจึงนำเอานิทานพื้นบ้านอีสาน เช่น เรื่อง ท้าวทาดำ ท้าวสินไช กาฬเกษ หรือ นำเอาเรื่องราว ศีลธรรมจารีตประเพณี วัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาแต่งเป็นสำนวนร้อยกรองในลักษณะรายยาวขึ้นในแต่ละเรื่องเพื่อใช้เล่า และ พัฒนามาเป็นการลำแบบดั้งเดิม คือ มาจากการลำพื้น “ลำพื้น(นั่งลำกับพื้น : ผู้วิจัย)” โดยนั่งลำกับพื้นเพียงคนเดียวทุกบทบาททุกตัวละครที่มีในเรื่องจะแสดงเอง แรกๆยังไม่มิดนตรีประกอบ เป็นเพียงการนำเอานิทานมาเล่าต่อมาจึงได้หาเครื่องดนตรีที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประกอบ “คือแคน” เพื่อให้เกิดความสนุกครึกครื้น เมื่อมีผู้แสดงเพียงคนเดียวดูไม่ครบสมบัตินิทาน จึงจำเป็นต้องมีคู่มาร่วมแสดงประกอบด้วย ส่วนใหญ่จะคู่ชายหญิงมาร่วมแสดงประกอบจึงเกิดมีการ

ตอบโต้และการประสานลีลาเล่นกันอย่างสมทบบาทมากยิ่งขึ้นและมีการนำบทกลอนนิทานมาแสดงทำให้ผู้ฟังเกิดความสุขสนุกสนาน และมีอารมณ์ร่วมในนิทานและให้ความสนใจจึงพัฒนามาเป็นการลำแบบสมบูรณ์ ที่เรียกว่า “หมอลำกลอน” หมายถึงผู้เชี่ยวชาญการแสดงผ่านบทกลอนและลีลาการแสดงซึ่งเรียกว่าการลำ หมอลำกลอนจึงถือได้ว่าเป็นผู้ทรงความรู้ การแสดงอันมีเรื่องราวเกี่ยวกับข้อมูลโลกธรรม อดีต ปัจจุบัน การเมือง การเกี่ยวพาราสี เรื่องซิงตึซิงเด่น ประชันโต้ตอบ ทำทาย ตลก ฯ ที่นำมาเป็นเนื้อหาบทกลอนในการแสดง

1.3 กลอนลำที่หมอลำกลอนใช้สื่อสารมีอยู่หลายประเภท กลอนเกริ่นขึ้นลำ(เกริ่นโอ) กลอนลำทางสั้น(จังหวะกระชับไม่เอื้อนเสียง) กลอนลำทางยาว(จังหวะที่มีการลากเสียงยาวโดยมีการเอื้อนเสียง) กลอนลำเดิน(กลอนลำยาวคือจังหวะที่เร็วกระชับไม่มีเอื้อน) และลำเต้ย(จังหวะที่สำนวนสั้นๆ ครึกครื้นสนุกสนาน) รวมถึงบทกลอนอย่างอื่นที่เอามาแต่งสอดแทรกเข้ามาในการแสดงเพิ่มเติม เช่น เพลง เพลงแฝง ศิลปะการแสดงอย่างอื่นหลายๆภาคหลายๆภาษา หมอลำกลอนจะนำมาแสดงประกอบเพื่อความน่าสนใจและสนุกสนาน(เรียกว่าการแข่งกลอนสวนवाद)

การฟังหมอลำของคนในอดีตจึงได้ทั้งความรู้และความสนุกสนาน มุ่งเน้นเนื้อหาสาระเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันบ้างก็จะมีการสอดแทรกการลำนิทานเกี่ยวกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อันเป็นการปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม หรือเหตุการณ์บ้านเมืองเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม มาใช้ประกอบการแสดง ซึ่งส่งผลถึงการดำรงชีวิตของประชาชนภาคอีสานในอดีตจนถึงปัจจุบัน หมอลำกลอนถือกำเนิดขึ้นเป็นศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม ที่เกี่ยวข้องและควบคู่กับพระพุทธศาสนา ความเชื่อความศรัทธาจารีตประเพณี หรือแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน โดยการนำเอา ความรู้ เรื่องราว ตลอดจนการดำรงชีวิต สิ่งต่างๆในชีวิตประจำวัน ที่พัฒนาการถ่ายทอดมาเป็นหมอลำกลอนอันทรงคุณค่าและทรงอิทธิพลด้านจิตใจ มีที่มีบทบาทในท้องถิ่นอีสาน ในการทำหน้าที่แสดงให้ความบันเทิงและประชาสัมพันธ์สื่อสารระหว่างสังคมท้องถิ่นอีสาน ตลอดจนการบอกเล่า ให้ความรู้ การให้กำลังใจ การจรรโลงใจ การผ่อนคลาย การปกป้องหรือ แก้ปัญหา การอธิบายสิ่งต่างๆ โดยหมอลำกลอนเป็นผู้ดำเนินบทบาทการสื่อสารการแสดงพร้อมด้วยคุณค่าและมีประสิทธิภาพผ่านกระบวนการแห่งความบันเทิง และแฝงด้วยองค์ความรู้ว่าด้วยประการต่างๆที่นำเสนอผ่านการแสดงหมอลำกลอนจนเป็นที่ยอมรับ เชื่อถือ ยกย่อง ในฐานะปราชญ์ท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารข้อมูลข่าวสารได้เป็นอย่างดีในท้องถิ่นอีสาน และนำไปสู่การทำหน้าที่สื่อสารทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพมาตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบัน

2. จุดเริ่มต้นการสื่อสารทางการเมืองของหมอลำกลอน

จากการศึกษาพบว่า จุดเริ่มต้นการสื่อสารทางการเมืองของหมอลำกลอน เนื่องจากหมอลำกลอนมีประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทักษะทางสติปัญญาและทัศนคติ ที่ส่งผลต่อกระบวนการคิด การตัดสินใจ ความเชื่อที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นอีสานในด้านการเมือง โดยที่พัฒนาการทางการเมืองของหมอลำกลอนนั้น มีจุดเริ่มต้นภายใต้เงื่อนไขการพัฒนาต่างๆที่ยังไม่ทั่วถึงในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขที่คนในท้องถิ่นอาจไม่ออกเขียนไม่ได้ โดยที่ประชาชนยังยึดอยู่ในสถานะสังคมแบบดั้งเดิม ที่คนส่วนใหญ่ยังไม่ออกเขียนไม่ได้ การสื่อสารและการคมนาคมพัฒนาไม่ทั่วถึง ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มักมองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว ไม่ค่อยมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับตนมากนัก จากเหตุผลดังกล่าวหมอลำกลอนจึงเข้ามาทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้านที่จะนำเอาข้อมูลข่าวสารต่างๆทางการเมืองไปเผยแพร่โดยการนำเสนอผ่านการแสดงลำกลอนของตนตาม

ท้องถิ่นระดับต่างๆ ทำให้ประชาชนในท้องถิ่น เกิดความรู้ ความสนใจติดตามอยากรู้ความเคลื่อนไหวทางการเมืองและยังทำหน้าที่เป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้คนท้องถิ่นเกิดความสนใจใคร่อยากรู้ในประเด็นเหตุการณ์บ้านเมือง ได้ทราบเหตุผลทางการเมือง รวมถึงทราบความสำคัญตลอดจนผลประโยชน์ที่จะได้รับจากทางการเมืองอันเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ในสังคมท้องถิ่น เนื่องจากหมอลำกลอนนำเอาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองไปนำเสนอ โดยการสอดแทรกผ่านการแสดง ทำให้หมอลำกลอนได้ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารข้อมูลข่าวสารทางการเมืองผ่านการแสดงลำกลอน ได้อย่างน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับ สามารถเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ

3. เหตุผลที่ทำให้หมอลำกลอนสื่อสารทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย

จากการศึกษาพบว่า เหตุผลที่ทำให้หมอลำกลอนสื่อสารทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย นั้นมีองค์ประกอบทางเหตุผลเนื่องจากประเด็นต่างๆดังนี้ สามารถสื่อความหมายเรื่องราวหรือข้อมูลข่าวสารให้มีความน่าสนใจเข้าใจได้ง่ายขึ้น เพราะหมอลำกลอนเข้าใจในวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิต สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม มีประเพณีปฏิบัติ ระเบียบแบบแผนการดำรงชีวิต ภาษาพูดการสื่อสารที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลให้หมอลำกลอนได้รับยกย่องว่าเป็นนักปราชญ์หรือผู้มีปัญญาของท้องถิ่น เป็นผู้สืบสานสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมศิลปะอีกแขนงหนึ่ง ที่ทุกคนให้ความเชื่อถือและได้รับการยอมรับ พร้อมด้วยกับการมีรูปแบบในการสื่อสารทางการเมืองซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ความต้องการและความเหมาะสม ขึ้นอยู่กับความประสงค์หรือโอกาสที่จะเลือกใช้ ขึ้นอยู่กับผู้รับฟังอยู่ในฐานะและลักษณะใดมีความรู้สึกละเอียด โดยที่จะมีการพัฒนาด้านเนื้อหาให้เข้ากับยุคกับสมัยหรือกับเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง เข้ากับสถานการณ์ มีข้อมูลกลอนลำในการนำเสนอเลือกใช้หรือแต่งขึ้นเพื่อสำหรับใช้ในโอกาสต่างๆ เป็นเหตุผลสำคัญทำให้การสื่อสารของหมอลำกลอนได้ผลดี และมีอิทธิพลต่อความคิดของคนท้องถิ่นอีสาน

4. อิทธิพลของหมอลำกลอนต่อแนวความคิดของประชาชนในท้องถิ่นอีสาน

จากการศึกษาพบว่า อิทธิพลของหมอลำกลอนต่อแนวความคิดของประชาชนในท้องถิ่นอีสาน ที่ส่งผลจากการมีชื่อเสียงของหมอลำกลอนหรือความโด่งดังเป็นที่รู้จักความโด่งดังเป็นที่ เป็นเหตุผลประกอบความเชื่อมั่นประชาชนให้การยอมรับยำเกรงให้ความเกรงใจเป็นผลของการมีชื่อเสียง การมีความรู้และความสามารถรอบด้าน เพราะหมอลำกลอนต้องศึกษาความรู้สิ่งต่างๆมากมายเพื่อนำเสนอเพื่อสร้างความสนใจให้กับประชาชน จึงทำให้หมอลำกลอนอุดมไปด้วยความรู้ส่งผลต่อความเชื่อมั่น การสื่อทัศนคติและการสอดแทรกแนวคิดของหมอลำกลอน เป็นเหตุผลที่บ่งบอกถึงความมีปัญญา มีจุดยืนมีความคิดการไกล และเป็นจุดที่นำเสนอแนวความคิดอันจะทำให้ผู้ฟังได้ความรู้ เกิดแนวความคิดที่ทันสมัยตามที่หมอลำกลอนเสนอ โดยที่หมอลำกลอนจะอธิบายชี้ชัดเหตุและผลพร้อมที่ไปที่มาอย่างชัดเจนมีวิธีการผนวกหรือเชื่อมโยงเข้ากับกลอนลำของตนเป็นสิ่งที่สำคัญและทำให้ผู้ฟังคล้อยตามได้เป็นอย่างดี ประสพการณ์ของหมอลำกลอน เป็นสิ่งกระตุ้น ถึงความเชี่ยวชาญ ชำนาญ ทำให้ประชาชนท้องถิ่นมั่นใจ การมีรูปแบบเทคนิคการนำเสนอและกลวิธีสร้างความเข้าใจ โดยนำเอาวิธีการต่างๆสอดแทรกเพื่อสร้างจุดสนใจ ความสามารถในการสร้างความบันเทิงประกอบในการแสดง เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจลดความเบื่อหน่าย สร้างอารมณ์ร่วม ทำให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานไปพร้อมกับการรับความรู้สาระจากการลำกลอน จากเหตุผลข้างต้นเป็นปัจจัยทำให้การสื่อสารทางการเมืองของหมอลำกลอนมีอิทธิพลต่อแนวความคิดของประชาชนในท้องถิ่นอีสาน อย่างมีคุณภาพ เกิดพลังด้านการสื่อสารทางการเมืองทำให้ หมอลำกลอนเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารสาระในด้าน

การเมือง ซึ่งใช้ข้อมูลในรูปแบบของกลอนลำ ผ่านเวทีการแสดงหรือช่องทางต่างๆ ในการสื่อสารเพื่อนำเสนอ นำไปสู่การตัดสินใจในทางเลือกประเด็นทางด้านการเมือง

1. หมอลำศิลปะภาคพื้นอีสาน

หมอลำเป็นผู้ที่มีความถนัดและเชี่ยวชาญจากการฝึกฝน ความรู้ ทักษะ ในด้านการแสดง รวมถึงการใช้เสียง บทบาทลีลา กระบวนการด้านจังหวะทำนอง ข้อมูลต่างๆผ่านกลอนลำสามารถนำเสนอผ่านเวทีการแสดงได้อย่างชำนาญและมีเครื่องดนตรีประกอบการให้จังหวะบรรเลงไปด้วย ขณะลำอันเป็นดนตรีเอกลักษณ์ท้องถิ่นอีสาน คือ “แคน” โดยเรียกคนเป่าแคนว่า “หมอแคน” หมอลำเป็นชื่อเรียกการแสดงสาขาหนึ่งในภาคอีสาน(จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2528) ซึ่งหมอลำนั้นมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของการแสดงและที่มาด้านเนื้อหา โดยมีหลากหลายรูปแบบที่นำเสนอ และมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามรูปแบบ เช่น หมอลำผีฟ้า หมอลำทรง หมอลำธรรม หมอลำพื้น หมอลำหมู่ว่าทต่างๆ หมอลำเพลิน หมอลำชิงช้า หมอลำผะยา และหมอลำกลอนฯ เป็นต้น(บ้านมหาคอตคอม, ม.ป.ป.)

2. ขอบข่ายหมอลำกลอน

“หมอลำกลอน” เป็นการแสดงอีกหนึ่งแขนงของศิลปะหมอลำในท้องถิ่นอีสาน ที่มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมสังคมความเป็นอยู่ซึ่งมีความแตกต่างตามรูปแบบ วิธีการ การปฏิบัติ ตลอดจนการนำเสนอ โดยใช้ชื่อ “กลอนลำ” ที่มีเนื้อหาสาระเรื่องราวต่างๆนำมาประกอบจังหวะทำนอง ให้เหมาะสมตามรูปแบบที่ใช้สื่อความหมาย (จารุวรรณ ธรรมจักร, 2525) ที่มีลักษณะการแสดงโดยมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ถามตอบ ปูจฉา วิสัชนา เกี่ยวพาราสี ได้ว่าที่ ผ่านเวทีสู่คนฟัง มีนักแสดง 2 คน คือ ผู้ชาย 1 คน ผู้หญิง 1 คน ใช้ดนตรีประกอบ คือแคนเดี่ยว และนักดนตรีที่เรียกว่า หมอแคน (สำเร็จ คำโหม่ง, ม.ป.ป.)

3. พัฒนาการเกิดขึ้นของลำกลอน

“ความเป็นมาของหมอลำกลอน” หมอลำกลอน น่าจะมีความเป็นมาเกิดจากผู้เฒ่าผู้แก่เล่านิทานให้ลูกให้หลานฟัง ซึ่งนิทานส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวกับศีลธรรมและจารีตประเพณี ในตอนแรกก็นั่งเล่าได้ยืนไม่ทั่วถึงต้องยืนขึ้นเล่า เพื่อความน่าสนใจจึงต้องมีท่าทางประกอบ เช่นพระเอก นางเอก ตัวตลก ต่อมาก็มีใช้เสียงสั้นเสียงยาว เสียงสูงเสียงต่ำเพิ่มเข้ามาเพื่อสร้างอารมณ์ความรู้สึกความสมบัตินิทาน และเพื่อความไพเราะจึงนำเอานิทานพื้นบ้านอีสาน เช่น เรื่อง ท้าวภาคำ ท้าวสินไช กาฬเกษ (สว่าง เลิศฤทธิ์, 2531) หรือ นำเอาเรื่องราวศีลธรรมจารีตประเพณี วัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาแต่งเป็นสำนวนร้อยกรองในลักษณะรายยาวขึ้นในแต่ละเรื่องเพื่อใช้เล่า และ พัฒนามาเป็นการลำแบบดั้งเดิม คือ มาจากการลำพื้น “ลำพื้น (นั่งลำกับพื้น : ผู้วิจัย)” โดยนั่งลำกับพื้นเพียงคนเดียวทุกบทบาททุกตัวละครที่มีในเรื่องจะแสดงเอง แรกๆยังไม่มีดนตรีประกอบ เป็นเพียงการนำเอานิทานมาเล่าต่อมาก็ได้หาเครื่องดนตรีที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประกอบ “คือแคน” เพื่อให้เกิดความสนุกสนานครึกครื้น เมื่อมีผู้แสดงเพียงคนเดียวดูไม่ครบสมบทบาท จึงจำเป็นต้องมีคู่มาร่วมแสดงประกอบด้วย ส่วนใหญ่จะคู่ชายหญิงมาร่วมแสดงประกอบจึงเกิดมีการตอบโต้และการประสานลีลาเล่นกันอย่างสมบทบาทมากยิ่งขึ้นและมีการนำบทกลอนนิทานมาแสดงทำให้ผู้ฟังเกิดความสุขสนุกสนาน(สำนัก

วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ม.ป.ป.) และมีอารมณ์ร่วมในนิทานและให้ความสนใจจึงพัฒนามาเป็นการลำแบบสมบูรณ์ ที่เรียกว่า “หมอลำกลอน” หมายถึงผู้เชี่ยวชาญการแสดงผ่านบทกลอนและลีลาการแสดงซึ่งเรียกว่าการลำ หมอลำกลอนจึงถือได้ว่าเป็นผู้ทรงความรู้ การแสดงอันมีเรื่องราวเกี่ยวกับ ข้อมูลโลกธรรม อดีต ปัจจุบัน การเมือง การเกี่ยวพาราสี เรื่องซิงตี่ซิงเด่น ประชันโต้ตอบ ทำท่าย ตลกๆ ที่นำมาเป็นเนื้อหากลอนลำในการแสดง(จิรภัทร แก้วภู, 2541)

4. องค์ประกอบด้านสาระหมอลำกลอน

“กลอนลำ”ที่หมอลำกลอนใช้สื่อสารมีอยู่หลายประเภท กลอนเกริ่นขึ้นลำ(เกริ่นโอ้) กลอนลำทางสั้น(จังหวะกระชับไม่เอื้อนเสียง) กลอนลำทางยาว(จังหวะที่มีการลากเสียงยาวโดยมีการเอื้อนเสียง) กลอนลำเดิน(กลอนลำยาวคือจังหวะที่เร็วกระชับไม่มีเอื้อน) และลำเต้ย(จังหวะที่สำนวนสั้นๆ ครึกครื้นสนุกสนาน)(สำเร็จ คำโหม่ง, ม.ป.ป.) รวมถึงบทกลอนอย่างอื่นที่เอามาแฝงสอดแทรกเข้ามาในการแสดงเพิ่มเติม เช่น เพลง เพลงแฝง ศิลปะการแสดงอย่างอื่นหลายๆภาคหลายๆภาษา หมอลำกลอนจะนำมาแสดงประกอบเพื่อความน่าสนใจและสนุกสนาน(เรียกว่าการแข่งขันกลอนสวนवाद) (หมอลำการแสดงพื้นบ้าน, 2547, เว็บไซต์)

5. การเกิดขึ้นแห่งจิตวิญญาณลำกลอน

การฟังหมอลำของคนในอดีตจึงได้ทั้งความรู้และความสนุกสนาน มุ่งเน้นเนื้อหาสาระเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันบ้างก็จะมีการสอดแทรกการลำนิทานเกี่ยวกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อันเป็นการปลูกฝังคุณธรรม ศิลธรรม จริยธรรม หรือเหตุการณ์บ้านเมืองเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม มาใช้ประกอบการแสดง ซึ่งส่งผลถึงการดำรงชีวิตของประชาชนภาคอีสานในอดีตจนถึงปัจจุบัน หมอลำกลอนถือกำเนิดขึ้นเป็นศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม ที่เกี่ยวข้องและควบคู่กับพระพุทธศาสนา ความเชื่อความศรัทธาจารีตประเพณี หรือแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน โดยการนำเอา ความรู้ เรื่องราว ตลอดจนการดำรงชีวิต สิ่งต่างๆในชีวิตประจำวัน ที่พัฒนาการถักทอมาเป็นหมอลำกลอนอันทรงคุณค่าและทรงอิทธิพลด้านจิตใจ มีที่มีบทบาทในท้องถิ่นอีสาน ในการทำหน้าที่แสดงให้ความบันเทิงและประชาสัมพันธ์สื่อสารระหว่างสังคมท้องถิ่นอีสาน ตลอดจนการบอกเล่า ให้ความรู้ การให้กำลังใจ การจรรโลงใจ การผ่อนคลาย การปกป้องหรือ แก้ปัญหา การอธิบายสิ่งต่างๆ โดยหมอลำกลอนเป็นผู้ดำเนินบทบาทการสื่อสารการแสดงพร้อมด้วยคุณค่าและมีประสิทธิภาพผ่านกระบวนการแห่งความบันเทิง และแฝงด้วยองค์ความรู้ว่าด้วยประการต่างๆที่นำเสนอผ่านการแสดงหมอลำกลอน จนเป็นที่ยอมรับ เชื่อถือ ยกย่อง ในฐานะปราชญ์ท้องถิ่น(เสงี่ยม บึงไสย, 2531) ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารข้อมูลข่าวสารได้เป็นอย่างดีในท้องถิ่นอีสาน และนำไปสู่การทำหน้าที่สื่อสารทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพมาตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบัน

6. หมอลำกลอนกับจุดเริ่มต้นแห่งการสื่อสารทางการเมือง

ด้วยจิตวิญญาณของหมอลำกลอนที่ครองใจคนท้องถิ่นที่ยังคงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของประชาชนในสังคมท้องถิ่นภาคอีสาน เนื่องจากมีประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทักษะทางสติปัญญาและทัศนคติ ที่ส่งผลต่อ กระบวนการคิด การตัดสินใจ ความเชื่อที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นอีสานในด้านการเมือง(สุวรรณ ปากคม, สัมภาษณ์, 2559) โดยที่พัฒนาการทางการเมืองของ

หมอลำกลอนนั้น มีจุดเริ่มต้นภายใต้เงื่อนไขการพัฒนาต่างๆ ที่ยังไม่ทั่วถึงในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขที่คนในท้องถิ่นอาจไม่ออกเขียนไม่ได้ (ละเอียต ดาวอุดร, สัมภาษณ์, 2559) โดยที่ประชาชนยังยึดอยู่ในสภาวะสังคมแบบดั้งเดิม (จันทร์เพ็ญ เเด่นนภา, สัมภาษณ์, 2559) ที่คนส่วนใหญ่ยังอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ (สุภาพ ดาวเทียม, สัมภาษณ์, 2559) การสื่อสารและการคมนาคมพัฒนาไม่ทั่วถึง (บัวผัน ดาวคะนอง, สัมภาษณ์, 2559) ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มักมองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว (สุวรรณ ปากคม, สัมภาษณ์, 2559) จากเหตุผลดังกล่าวหมอลำกลอนจึงเข้ามาทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้านที่จะนำเอาข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทางการเมืองไปเผยแพร่โดยการนำเสนอผ่านการแสดงลำกลอนของตนตามท้องถิ่นระดับต่างๆ ทำให้ประชาชนในท้องถิ่น เกิดความรู้ ความสนใจติดตามอยากรู้ความเคลื่อนไหวทางการเมือง (สำราญ พิมพ์า, สัมภาษณ์, 2559) และยังทำหน้าที่เป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้คนท้องถิ่นเกิดความสนใจใคร่อยากรู้ในประเด็นเหตุการณ์บ้านเมือง (ภัสรา ดาวคะนอง, สัมภาษณ์, 2559) ได้ทราบเหตุผลทางการเมือง รวมถึงทราบความสำคัญตลอดจนผลประโยชน์ที่จะได้รับจากทางการเมืองอันเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ในสังคมท้องถิ่น (ทองปน จันทร์คำภา, สัมภาษณ์, 2559) เนื่องจากหมอลำกลอนนำเอาข้อมูลข่าวสารทางด้านการเมืองไปนำเสนอ (จันทร์เพ็ญ เเด่นนภา, สัมภาษณ์, 2559) โดยการสอดแทรกผ่านการแสดง ทำให้หมอลำกลอนได้ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารข้อมูลข่าวสารทางการเมืองผ่านการแสดงลำกลอน ได้อย่างน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับ (บัวผัน ดาวคะนอง, สัมภาษณ์, 2559) สามารถเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ (จันทร์เพ็ญ เเด่นนภา, สัมภาษณ์, 2559.)

7. จิตวิญญาณหมอลำกลอนสู่เหตุผลการสื่อสารทางการเมืองที่มีคุณภาพ

ด้วยเหตุผลที่ทำให้หมอลำกลอนสื่อสารทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย นั้นมีองค์ประกอบทางเหตุผลเนื่องจากประเด็นต่างๆ ดังนี้ สามารถสื่อความหมายเรื่องราวหรือข้อมูลข่าวสารให้มีความน่าสนใจเข้าใจได้ง่ายขึ้น (สุวรรณ ปากคม, สัมภาษณ์, 2559) เพราะหมอลำกลอนเข้าใจในวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิต สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม มีประเพณีปฏิบัติระเบียบแบบแผนการดำรงชีวิต ภาษาพูดการสื่อสารภาษาที่คล้ายคลึงกัน (ละเอียต ดาวอุดร, สัมภาษณ์, 2559) ส่งผลให้หมอลำกลอนได้รับยกย่องว่าเป็นนักปราชญ์หรือผู้มีปัญญาของท้องถิ่น (จันทร์เพ็ญ เเด่นนภา, สัมภาษณ์, 2559) เป็นผู้สืบสานสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม ศิลปะอีกแขนงหนึ่ง (สุวรรณ บัวนา, สัมภาษณ์, 2559) ที่ทุกคนให้ความเชื่อถือและได้รับการยอมรับ (สุพัตน์ เสียงทอง, สัมภาษณ์, 2559) พร้อมด้วยกับการมีรูปแบบในการสื่อสารทางการเมืองซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ (สุวรรณ ปากคม, สัมภาษณ์, 2559) ตามความต้องการและความเหมาะสม (ละเอียต ดาวอุดร, สัมภาษณ์, 2559) ขึ้นอยู่กับความประสงค์หรือโอกาสที่จะเลือกใช้ (ภัสรา ดาวคะนอง, สัมภาษณ์, 2559) ขึ้นอยู่กับผู้รับฟังอยู่ในฐานะและลักษณะใดมีความรู้สึกละอย่างไร (ทองปน จันทร์คำภา, สัมภาษณ์, 2559) โดยที่จะมีการพัฒนาด้านเนื้อหาให้เข้ากับยุคกับสมัยหรือกับเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง เข้ากับสถานการณ์ (บัวผัน ดาวคะนอง, สัมภาษณ์, 2559) มีข้อมูลกลอนลำในการนำเสนอเลือกใช้หรือแต่งขึ้นเพื่อสำหรับใช้ในโอกาสต่างๆ (ละเอียต ดาวอุดร, สัมภาษณ์, 2559) เป็นเหตุผลสำคัญทำให้การสื่อสารของหมอลำกลอนได้ผลดี และมีอิทธิพลต่อความคิดของคนท้องถิ่นอีสาน (สุวรรณ ปากคม, สัมภาษณ์, 2559)

8. อิทธิพลของหมอลำกลอนต่อแนวความคิดด้านการเมืองของท้องถิ่นอีสาน

อิทธิพลของหมอลำกลอนต่อแนวความคิดของประชาชนในท้องถิ่นอีสาน ที่ส่งผลจากการมีชื่อเสียงของหมอลำกลอนหรือความโด่งดังเป็นที่รู้จัก(จันทร์เพ็ญ เคนนภา, สัมภาษณ์, 2559) โดยที่ความโด่งดัง เป็นเหตุผลประกอบความเชื่อมั่นประชาชนให้การยอมรับยำเกรงให้ความเกรงใจเป็นผลจากการมีชื่อเสียง(บัวผัน ดาวคะนอง, สัมภาษณ์, 2559) การมีความรู้และความสามารถรอบด้าน (สุภาพ ดาวเทียม, สัมภาษณ์, 2559) เพราะหมอลำกลอนต้องศึกษาความรู้สิ่งต่างๆมากมายเพื่อนำเสนอเพื่อสร้างความสนใจให้กับประชาชน(สุวรรณ ปากคม, สัมภาษณ์, 2559) จึงทำให้หมอลำกลอนอุดมไปด้วยความรู้ส่งผลต่อความเชื่อมั่น(จันทร์เพ็ญ เคนนภา, สัมภาษณ์, 2559) การสื่อกิจกรรมและการสอดแทรกแนวคิดของหมอลำกลอน(สุวรรณ ปากคม, สัมภาษณ์, 2559) เป็นเหตุผลที่บ่งบอกถึงควมมีปัญญา(ภัสรา ดาวคะนอง, สัมภาษณ์, 2559) มีจุดยืนมีความคิดการไกล(สุวรรณ บัวนา, สัมภาษณ์, 2559) และเป็นจุดที่นำเสนอแนวความคิดอันจะทำให้ผู้ฟังได้ความรู้ (จันทร์เพ็ญ เคนนภา, สัมภาษณ์, 2559)เกิดแนวความคิดที่คนตามหมอลำกลอนเสนอ(สุวรรณ ปากคม, สัมภาษณ์, 2559) โดยที่หมอลำกลอนจะอธิบายชี้ชัดเหตุและผลพร้อมที่ไปที่มาอย่างชัดเจนมีวิธีการผนวกหรือเชื่อมโยงเข้ากับกลอนลำของตน(สุภาพ ดาวเทียม, สัมภาษณ์, 2559)เป็นสิ่งที่สำคัญและทำให้ผู้ฟังคล้อยตามได้เป็นอย่างดี (ทองปน จันทร์คำภา, สัมภาษณ์, 2559)ประสบการณ์ของหมอลำกลอน(บัวผัน ดาวคะนอง, สัมภาษณ์, 2559) เป็นสิ่งกระตุ้นถึงความเชี่ยวชาญ ชำนาญ ทำให้ประชาชนท้องถิ่นมั่นใจ(จันทร์เพ็ญ เคนนภา, สัมภาษณ์, 2559) การมีรูปแบบเทคนิคการนำเสนอและกลวิธีสร้างความเข้าใจ(สุวรรณ ปากคม, สัมภาษณ์, 2559)โดยนำเอาวิธีการต่างๆสอดแทรกเพื่อสร้างจุดสนใจ(จันทร์เพ็ญ เคนนภา, สัมภาษณ์, 2559) ความสามารถในการสร้างความบันเทิงประกอบในการแสดง (ละเอียด ดาวอุดร, สัมภาษณ์, 2559) เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจลดความเบื่อหน่าย สร้างอารมณ์ร่วม (สุวรรณ บัวนา, สัมภาษณ์, 2559) ทำให้ผู้ฟังเกิดความสุขสนุกสนานไปพร้อมกับการรับความรู้สาระจากการลำกลอน(ละเอียด ดาวอุดร, สัมภาษณ์, 2559) จากเหตุผลข้างต้นเป็นปัจจัยทำให้การสื่อสารทางการเมืองของหมอลำกลอนมีอิทธิพลต่อแนวความคิดของประชาชนในท้องถิ่นอีสาน(สุภาพ ดาวเทียม, สัมภาษณ์, 2559) อย่างมีคุณภาพเกิดพลังด้านการสื่อสารทางการเมืองทำให้ หมอลำกลอนเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารสาระในด้านการเมือง(ภัสรา ดาวคะนอง, สัมภาษณ์, 2559)ซึ่งใช้ข้อมูลในรูปแบบของกลอนลำ ผ่านเวทีการแสดงหรือช่องทางต่างๆ ในการสื่อสารเพื่อนำเสนอ นำไปสู่การตัดสินใจในทางเลือกประเด็นทางการเมือง

9. สรุป

หมอลำกลอนที่สามารถครองใจคนท้องถิ่นอีสานและยังคงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของประชาชนในสังคมท้องถิ่นภาคอีสาน เนื่องจากมีประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทักษะทางสติปัญญาและทัศนคติ ที่ส่งผลต่อ กระบวนการคิด การตัดสินใจ ความเชื่อถ้อยยอมรับของคนในท้องถิ่นอีสานในด้านการเมือง โดยที่พัฒนาการทางการเมืองของหมอลำกลอนนั้น มีจุดเริ่มต้นภายใต้เงื่อนไขการพัฒนาต่างๆที่ยังไม่ทั่วถึงในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขที่คนในท้องถิ่นอาจไม่ออกเขียนไม่ได้ โดยที่ประชาชนยังยึดอยู่ในสภาวะสังคมแบบดั้งเดิม ที่คนส่วนใหญ่ยังไม่ออกเขียนไม่ได้ การสื่อสารและการคมนาคมพัฒนาไม่ทั่วถึง ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มักมองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัวจากเหตุผลที่หมอลำกลอนสามารถสื่อสารทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุ

เป้าหมาย และเป็นเหตุผลที่นำไปสู่การมีอิทธิพลต่อแนวความคิดของประชาชนในท้องถิ่นอีสาน ซึ่งพัฒนาการสื่อสารการเมืองของหมอลำกลอน มีวิวัฒนาการดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตามยุคตามสมัย จนถึงปัจจุบัน และยังคงเป็นที่นิยม มีอิทธิพลต่อท้องถิ่นภาคอีสานตลอดมา มีจุดเริ่มต้นจากเงื่อนไขที่คนในท้องถิ่นอาจไม่ออกเขียนไม่ได้ การคมนาคมการสื่อสารข้อมูลข่าวสารยังไม่ทั่วถึง การมองว่าการเมืองเป็นเรื่องที่ไกลตัว หมอลำกลอนจึงทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารข้อมูลข่าวสารผ่านการแสดงลำกลอน ด้วยเหตุผลที่ทำให้หมอลำกลอนสื่อสารทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย การสื่อความหมายเรื่องราว หรือข้อมูลข่าวสารได้เข้าใจง่ายและเข้าถึงประชาชนท้องถิ่นได้อย่างใกล้ชิด ผู้ฟังเชื่อถือและยอมรับหมอลำกลอน รวมถึงการมีรูปแบบการสื่อสารที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม นำไปสู่ความอิทธิพลของหมอลำกลอนต่อแนวความคิดของประชาชนในท้องถิ่นอีสาน ที่ส่งผลจากการมีชื่อเสียงของหมอลำกลอนหรือความโด่งดังเป็นที่รู้จัก มีความรู้และความสามารถรอบด้าน การสื่อทัศนคติและการสอดแทรกแนวคิดของหมอลำกลอน ประสบการณ์ของหมอลำกลอน การมีรูปแบบเทคนิคการนำเสนอและกลวิธีสร้างความเข้าใจความสามารถในการสร้างความบันเทิงประกอบในการแสดง จากบทบาทการแสดงทัศนะ ความคิดเห็น การสร้างความน่าสนใจ การสื่อสารสาระข้อมูลได้อย่างมีคุณภาพ เกิดพลังด้านการสื่อสารทางการเมืองทำให้ หมอลำกลอนเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารสาระในด้านการเมือง ซึ่งใช้ข้อมูลในรูปแบบของกลอนลำ ผ่านเวทีการแสดงหรือช่องทางต่างๆ ใช้ในการสื่อสารและตัดสินใจในประเด็นทางเลือกด้านการเมือง ซึ่งพัฒนาการสื่อสารการเมืองของหมอลำกลอน มีวิวัฒนาการดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตามยุคตามสมัยจนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

หมอลำกลอนที่สามารถครองใจคนท้องถิ่นอีสานและยังคงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของประชาชนในสังคมท้องถิ่นภาคอีสานเนื่องจากมีประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทักษะทางสติปัญญาและทัศนคติ ที่ส่งผลต่อ กระบวนการคิด การตัดสินใจ ความเชื่อถือยอมรับของคนในท้องถิ่นอีสานในด้านการเมือง ดังเหตุผลที่ นนท์ พलगวัน(2550) อธิบายว่า หมอลำกลอนหัวใจของคนอีสาน เป็นฉันทลักษณ์ที่งดงาม และมีความรู้ เพลินเพลินผ่อนคลาย บริบทของชุมชนท้องถิ่นอีสาน หมอลำจึงมีความสำคัญและคนท้องถิ่นให้ความสนใจเชื่อถือ อีกอย่างมีการเกี่ยวข้องกับการเมืองพบว่า เนื้อหาในด้านการเมืองส่วนใหญ่เป็นการทำงานเพื่อรัฐ โดยที่พัฒนาการทางการเมืองของหมอลำกลอนนั้น มีจุดเริ่มต้นภายใต้เงื่อนไขการพัฒนาต่างๆที่ยังไม่ทั่วถึงในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขที่คนในท้องถิ่นอาจไม่ออกเขียนไม่ได้ โดยที่ประชาชนยังยึดอยู่ในสภาวะสังคมแบบดั้งเดิม ที่คนส่วนใหญ่ยังอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ การสื่อสารและการคมนาคมพัฒนาไม่ทั่วถึง ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีมุมมองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัวจากเหตุผลที่หมอลำกลอนสามารถสื่อสารทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย และเป็นเหตุผลที่นำไปสู่การมีอิทธิพลต่อแนวความคิดของประชาชนในท้องถิ่นอีสานเพราะการสื่อความหมายเรื่องราว หรือข้อมูลข่าวสารได้เข้าใจง่ายและเข้าถึงประชาชนท้องถิ่นได้อย่างใกล้ชิด ผู้ฟังเชื่อถือและยอมรับหมอลำกลอน รวมถึงการมีรูปแบบการสื่อสารที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม นำไปสู่ความอิทธิพลของหมอลำกลอนต่อแนวความคิดของประชาชนในท้องถิ่นอีสาน ที่ส่งผลจากการมีชื่อเสียงของหมอลำกลอนหรือความโด่งดังเป็นที่รู้จัก มีความรู้และความสามารถรอบด้าน การสื่อทัศนคติและการสอดแทรกแนวคิดของหมอลำ

ล้ากลอน ประสบการณ์ของหมอล้ากลอน การมีรูปแบบเทคนิคการนำเสนอและกลวิธีสร้างความเข้าใจความสามารถในการสร้างความบันเทิงประกอบในการแสดง จากบทบาทการแสดงทัศนะ ความคิดเห็น การสร้างความน่าสนใจ การสื่อสารสาระข้อมูลได้อย่างมีคุณภาพ เกิดพลังด้านการสื่อสารทางการเมืองทำให้ หมอล้ากลอนเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารสาระในด้านการเมือง ซึ่งเห็นได้จากงานวิจัย เสียงม บึงไสย (2531) ได้ศึกษาบทบาทของหมอล้ากลอน ทั้งในส่วนที่เป็นบทบาทของหมอล้ากลอน กลอนลำ ในฐานะที่เป็นสื่อสารทางการเมือง และการสะท้อนโลกทัศน์ทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่า หมอล้ากลอนทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดของคนในท้องถิ่นและทำหน้าที่ประสานระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ด้วยเหตุที่ว่าหมอล้ากลอนเป็นผู้มีปัญญามีความรู้สูง มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น และประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพหมอล้ากลอนมาแล้ว นอกจากนี้หมอล้ากลอนยังทำหน้าที่สื่อสารทางการเมืองให้กับหน่วยงานต่างๆของรัฐบาล ที่เกี่ยวกับการพัฒนาและเป็นการประชาสัมพันธ์ เช่นการรณรงค์ เชิญชวน การให้ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น การสื่อสารทางการเมืองของหมอล้ากลอนมีการใช้ข้อมูลในรูปแบบของกลอนลำ ผ่านเวทีการแสดงหรือช่องทางต่างๆ ใช้ในการสื่อสารและตัดสินใจในประเด็นทางเลือกด้านการเมือง ซึ่ง มีวิวัฒนาการดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันในพื้นที่ภาคอีสาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ เสน่ห์ สัมมา (2548, น.110-121) ที่พบว่าหมอล้ามีคุณค่าและสำคัญยังไม่เสื่อมคลายมีเสน่ห์ และมนต์ขลัง ซึ่งคนอีสานให้ความสนใจทุกยุคทุกสมัย ควรค่าแก่การศึกษาอนุรักษ์สืบทอดธำรงไว้ให้อยู่คู่กับภาคอีสานสืบไป จากความนิยมที่แพร่หลาย จนนำไปสู่การมีอิทธิพลภายใต้จิตวิญญาณแห่งความเป็นศิลปินพื้นบ้านหมอล้ากลอนที่ทำหน้าที่สื่อสารทางการเมืองในท้องถิ่น

ผลการวิจัย มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2528, น.124) ที่พบว่าบทบาทของหมอล้าเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่และปกป้องรักษาบรรทัดฐานทางสังคม สร้างเอกภาพทางการเมือง และความคิดเป็นเรื่องราวสื่อสารกับชาวบ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิทธิศักดิ์ จำปาแดง (2548, น.194-202) ที่พบว่า หมอล้ามีบทบาทในการแก้ปัญหาสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยนาถ มาเพ็ชร (2545, น.87-88) ที่พบว่า กลอนลำมีการใช้ถ้อยคำที่เน้นอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจ ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้ฟัง กลอนลำเกี่ยวข้องกับชีวิตคน ได้สอดแทรกคติธรรมคำสอนในการดำรงชีวิต ผู้ประพันธ์ได้ผูกโยงเรื่องขึ้นเพื่อให้เห็นสาระของเรื่องได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัย ภัทรจุฑ์ บุญประเสริฐ (2552) ที่พบว่า กลอนลำได้สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการรณรงค์ทางด้านสิทธิการเมือง การแสดงอุดมการณ์ทางการเมืองเพื่อสื่อถึงความไม่เป็นธรรมทางสังคมสื่อไปถึงผู้มีอำนาจปกครองรัฐ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่หมอล้าต้องการ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ศิลปินหมอล้ากลอนควรที่จะพยายามในการทำหน้าที่เพื่อการสื่อสารทางการเมือง มุ่งเน้นในการให้ความรู้ความโดยที่ใช้นาถคติ ของ เดวิท เค เบอร์โล “แบบจำลองกระบวนการสื่อสาร (SMCR Model)” เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการสื่อสารทางการเมือง โดยที่เข้าใจในหลักของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เน้นแนะแนวทางคุณธรรมจริยธรรมหลัก ความถูกต้องซื่อสัตย์ตลอดจนความจงรักภักดีต่อสถาบัน

1.2 รัฐบาลมีการนำสื่อหมอลำกลอนไปใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมก็ควรที่จะมีการสนับสนุนหรือช่วยเหลือทางศิลปินหรือยกระดับฐานะอาชีพให้เด่นชัดขึ้นในสังคม

1.3 ช่องทางการสื่อสาร ภาครัฐควรหาเวที หรือเพิ่มช่องทางการสื่อสารเพื่อให้เหล่าศิลปินพื้นบ้านได้สื่อสารทางการเมืองให้ถึงประชาชนอันประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เพื่อการพัฒนาและให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องกับประชาชนในท้องถิ่น

1.4 ภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของเหล่าศิลปินพื้นบ้านหมอลำกลอน รวมถึงร่วมเป็นแรงผลักดันในการอนุรักษ์ศิลปะหมอลำให้คงไว้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำงานวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของหมอลำกลอนในทุกยุคของรัฐบาล ที่ผ่านเข้ามาบริหารประเทศ

2.2 ควรทำวิจัยในประเด็นการสื่อสารทางการเมืองของหมอลำสังวาทต่างๆหรือหมอลำในแขนงต่างๆ

2.3 ควรทำวิจัยในประเด็นการรับสารทางการเมืองของประชาชนผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมอันมีอิทธิพลต่อแนวความคิดและความเชื่อของประชาชน

บรรณานุกรม

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2543). ภูมิปัญญาอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซต.
- _____. (2526). “หมอลำ” วัฒนธรรมไทย. 22(3) : 49-54; มี.ค. 2526.
- _____. (2528). บทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ. รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2529). หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน ศิลปินผู้มีคุณค่าแต่ไร้ค่าในวันนี้ .อาทิตยข่าวพิเศษ. เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. (2535). ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ.
- บุญเลิศ จันท. (2531). แคนดนตรีพื้นเมืองภาคอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- เสียม บึงไธ. (2531). บทบาทของลำกลอนในด้านการเมือง.วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุชาติ แสงทอง. (2540). หมอลำการเมืองสุทธิสมพงษ์ สท้านอาจ.วารสารเพลงดนตรี. 10(2) : 51-52; ธ.ค. 2529.